

Immediate access to the world's journals

The International Current Awareness Services

Anthropology, Economics, Political Science, Sociology

A major bibliographic service providing rapid international coverage of the world's most significant social science literature

The four *International Current Awareness Services* are compiled at the British Library of Political and Economic Science (London School of Economics). *ICAS* is published monthly as an immediate, comprehensive and easy-to-use tool for accessing the latest in the world's constantly expanding social sciences literature. The special features of *ICAS* include:

- monthly publication for each subject, permitting users to scan the contents of journals often *before* they reach the library shelf
- unparalleled coverage of the world's journal literature through a service that scans at least 120,000 articles a year.
- access to literature in 30 languages with each entry accompanied by English language title translation and identification of any summaries in English
- Indexing of important papers in monographic works of edited collections – a unique feature in a bibliographic service

ICAS ISSNs

Anthropology 0960 1511 Economics 0960 152X
Political Science 0960 1538 Sociology 0960 1546

Average extent 100pp per issue.

For further details, sample copies and annual subscription rates, please contact Promotions Department, Routledge, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, Telephone: 071 583 9855

ROUTLEDGE

Boekbesprekingen

Algemene economie

Capitalism in Contrasting Cultures

De meningen over de stormachtige verspreiding van het kapitalisme over de wereld zijn verdeeld, en die verdeelheid gaat verder dan de scheiding tussen "links" en "rechts". Zowel in behoudsgezinde kringen (b.v. het schitterende *Mijn land in de kering* van Karel Van Isacker) als in het beeldenstormend werk van een Ivan Illich wordt de "veramerikanisering" van onze planeet gezien als een pletwals van homogenisering, waar iedereen identiek handelt, denkt en voelt, terwijl iedereen tegelijk in de waan verkeert van een eigen individualiteit. Tegen het massieve van deze stelling is er steeds meer tegenwind te bespeuren. In dit boek gaan de auteurs uit van de vraag hoe het komt dat sommige landen uit het Verre Oosten zoveel beter scoren op economisch vlak en de wereldmarkten overspoelen met hun industriële productie. Daar zijn twee reeksen verklaringen voor.

Een economische verklaring is dat deze landen veel dichter aansluiten bij marktconforme regels. Als antipode is er de culturele verklaring à la Kahn, waar het "post-confucianisme" (een soort variant van het protestantisme bij Max Weber) de sleutel tot het economisch succes zou zijn. Beide verklaringen houden geen steek in het licht van de grondige analyses van de medewerkers aan dit verzamelwerk. Het eenvoudige voorbeeld van de Japanse arbeidsmarkt veegt de unidimensionele economische verkla-

ring van de tafel. Eén derde van de Japanse arbeidsmarkt bestaat uit de vaste kern van werknemers die niet ontslagen worden. Een ander derde, minder beschermd en ook minder vergoed voor soms gelijkwaardige taken, zit in het segment van de onderaanneming. Helemaal onderaan zijn er dan veelal vrouwen die deeltijds werken of thuis stukloon verrichten en die van vandaag op morgen kunnen worden afgedankt. Zo'n sterk gesegmenteerde arbeidsmarkt is geenszins marktconform. Het feit echter dat in het beschermde arbeidssegment wel de werkzekerheid gegarandeerd is maar niet de hoogte van het loon, creëert hier een bijzondere institutionele vorm.

Ook de puur culturele verklaringen worden verworpen, vermits datzelfde "postconfucianisme" niet kan verklaren hoe het economisch leven zo sterk kan verschillen van land tot land. Aan de hand van empirisch materiaal tonen de auteurs aan dat iedere monocausale factor de bal mislaat. Het intrigerend ligt precies in de complexiteit van culturele en economische factoren die het ontstaan hebben gegeven aan allerlei landgebonden instellingen en die, meer dan wat ook, de rijke diversiteit van het sociaal-economisch landschap bepalen. De auteurs beperken hun analyse niet tot voorbeelden uit het Verre Oosten. In enkele vergelijkende stukken proberen ze te verklaren waarom het Angelsaksische kapitalisme op praktisch alle markten de duimen moet leggen voor het Verre Oosten.

Wie over deze onderwerpen meer wil lezen, kan terecht in *Capitalism and Contrasting Cultures*.

Stefaan Marijsse

Stewart R. Clegg en S. Gordon Redding, eds., *Capitalism in Contrasting Cultures (de Gruyter Studies in Organization)* Berlijn/New York, Walter de Gruyter, 1990 viii + 444 blz. – Prijs: 138 DM ISBN 3-11-011857-2

Keynes and Philosophy

Keynes schreef zelf een essay over de filosofische opvattingen die hem in het begin van zijn carrière beïnvloedden. De wijsgeer Moore werd op de handen gedragen, maar toch zeer selectief gelezen. De voorganger van Moore, de utilitarist Sidgwick, werd wegens zijn persoonlijkheid en moraal openlijk door Keynes genegeerd. Moore nam van hem nochtans het intuïtieve over, dat ook Keynes' fundamentele opvattingen door-drong. Wel is er nog enige discussie in hoeverre Keynes een consequentialist kan worden genoemd, in navolging van Moore, die zich bekende tot een idealistisch utilitarisme.

In hoeverre heeft dit nu invloed op de economische opvattingen van Keynes? De auteurs van de artikels in dit boek putten zich uit om dit verband in de verf te zetten. In de eerste plaats karakteriseert Keynes de economie als een morele wetenschap, in tegenstelling tot de natuurwetenschappelijke opvatting van de economie. Waardeoordelen kunnen dus in de economie. Bovendien worden zijn filosofische opvattingen in verband gebracht met de motivaties van de economische actoren. Ook wordt gewezen op zijn opvatting over waarschijn-

lijkheid, die hij verdedigde in oppositie tot Ramsey. Meer subtiele verbanden worden door sommige auteurs aangereikt. Enkel het laatste stuk over Keynes' zogenaamde platonisme maakt een ietwat karikaturale en ongenueanceerde indruk. Vooral een aantal vragen over de evolutie van de latere Keynes blijven nog open.

Robert Stallaerts

Bradley W. Bateman en John B. Davis, *Keynes and Philosophy: Essays on the Origin of Keynes' Thought* Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 1991, vii + 146 blz. – Prijs: 29,50 £ ISBN 1-85278-306-0

International Trade

Met dit werk wordt een introductie beoogd tot de theorie van de internationale handel en de handelspolitiek. Het gaat hier duidelijk niet om het brede terrein van de internationale economie, aangezien de monetaire aspecten van de internationale handel slechts summier behandeld worden.

In deel I wordt aandacht besteed aan de klassieke verklaringsmodellen voor internationale handel, terwijl deel II ingaat op de afgeleide benaderingen, zoals het technologische-kloofmodel, intra-industrie-handel enz. De handelspolitiek komt ruimschoots aan bod in het uitgebreide deel III (p. 93-216). Het is niettemin teleurstellend te moeten vaststellen dat onvoldoende analytische belangstelling wordt betoond voor de niet-tarifaire belemmeringen (het zogenaamde nieuw protectionisme). Deze materie, die toch zeer recent en actueel is, wordt in ijltempo op slechts enkele pagina's afgehandeld (p. 107-119).

In deel IV, ten slotte, wordt beperkt ingegaan op het fenomeen van de internationale mobiliteit der produktiefactoren, de handel in diensten, de betalingsbalans en de wisselkoersen. Aangezien dit boek niet expliciet ingaat op de monetaire aspecten van de internationale handel, is het begrijpelijk dat de behandeling van de betalingsbalans en de wisselkoersproblematiek slechts beknopte aandacht krijgt.

International Trade is bestemd voor een lezerspubliek met een geringe economische voorkennis. De tekst is vlot geschreven, en de analytische gedeelten steunen hoofdzakelijk op de gebruikelijke grafische voorstellingstechnieken.

Paul Roosens

Richard Pomfret, *International Trade: An Introduction to Theory and Policy* Oxford, Basil Blackwell, 1991, x + 280 blz. – Prijs: 14,95 £ ISBN 1-55786-105-6 (pbk.)

Deviezentransacties

Dit handige boek geeft een mooi overzicht van de voornaamste indekkingsmechanismen met betrekking tot valuta- en renterisico's. Het is zelfs ruimer dan de titel (*Deviezentransacties: technieken en strategieën in de valuta-arbitrage*) laat vermoeden. De meeste hedging-technieken worden besproken aan de hand van een voorbeeld. Dat bevordert de duidelijkheid en houdt de aandacht van de lezer vast.

Persoonlijk had ik wat problemen met de logische indeling van het boek. Het was volgens mij logischer geweest te beginnen met de beschrijving van het EMS-systeem en vanuit de relatief zwakke

schommelingen binnen dat systeem de noodzaak van het indekkingsbeleid van de onderneming te onderzoeken. Daarop kan dan logisch een beschrijving volgen van de procedures die het wisselkoersrisico vermijden of beperken. Ik meen ook dat het hoofdstuk over de technische analyse veeleer aansluit bij het hoofdstuk dat de noodzaak onderzoekt om al dan niet tot dekking over te gaan. Alhoewel ik bepaalde hedgingtechnieken niet terugvind (b.v. contante dekking, verzekering enz.), bewonder ik de zeer vlotte manier waarop de auteur de meest complexe produkten analyseert. De lectuur van *Deviezentransacties* heeft mijn kennis van de materie verrijkt. Ik ben van oordeel dat iedereen die zich beroepshalve met deze materie bezighoudt, zich dit boek zou moeten aanschaffen. Bij een volgende editie zullen enkele storende taal- en drukfouten wellicht uit de wereld worden geholpen.

Walter Corluy

Rudi Jacobs, *Deviezentransacties: technieken en strategieën in de valuta-arbitrage* Leuven/Amersfoort, Acco, 1990, 184 blz. – Prijs: 725 fr. ISBN 90-334-2279-4

Optimization and Stability Theory of Economic Analysis

In de moderne economische theorie wordt veel aandacht geschonken aan optimalisatie en stabiliteit. Daarom staan deze twee onderwerpen centraal in het geavanceerde handboek van Beavis en Dobbs, dat gegroeid is uit cursussen wiskundige economie aan de universiteit van Newcastle upon Tyne. Beavis en Dobbs geven eerst een

opsomming van de belangrijkste eigenschappen van convexe verzamelingen, en van convexe en concave functies. In het tweede hoofdstuk worden de traditionele resultaten over optimaliseren van functies vermeld, en meestal ook bewezen. Het derde hoofdstuk staat tamelijk los van de rest. Het introduceert de wiskundige instrumenten voor de theorie van het algemeen economisch evenwicht. Hierbij worden de stellingen over evenwicht in een markteconomie (Debreu) en evenwicht in niet-coöperatieve spelen (Nash) vlug opgesomd, waarschijnlijk te bondig voor de meeste studenten. Overigens kan de lezer beter dit derde hoofdstuk overslaan en ineens overstappen naar het vierde. Daar in bieden Beavis en Dobbs een degelijk overzicht van comparatieve statica, en een inleiding tot de dualiteit van produktie- en kostenfuncties. Omdat convexiteit en concaviteit hier en in andere hoofdstukken een belangrijke rol spelen, vind ik het jammer dat nergens verwezen wordt naar het relevante boek *Generalized Concavity* (1988) van Avriel, Diewert, Schaible en Zang. Vanaf het vijfde hoofdstuk verlaten Beavis en Dobbs de wereld van de statica, en bestuderen zij systemen die evolueren in de tijd. Zij wijden ongeveer honderd bladzijden aan evenwicht en stabiliteit bij lineaire en niet-lineaire differentiaalvergelijkingen. De laatste twee hoofdstukken handelen over dynamische optimalisatie, eerst de klassieke variatierekening en dan de sterkere technieken van optimale controle. Zoals ze gewoonlijk doen, geven Beavis en Dobbs ook hier eerst een aantal wiskundige theorema's, en dan een aantal economische toepassingen. Deze laatste betreffen meestal geen triviale

numerieke berekeningen, maar wel relatief uitgebreide illustraties uit de vakliteratuur, bijvoorbeeld modellen van Goodwin, Atkinson, Nickell en anderen. Studenten zullen niet alle paragrafen gemakkelijk leesbaar vinden. Zo wordt op blz. 206 verondersteld dat de lezer vertrouwd is met lijnintegralen. Nu hebben Beavis en Dobbs elders gesuggereerd dat de lange appendix van hun boek de nodige wiskundige achtergrond levert. Je consulteert dus de appendix. Deze bevat een uitvoerige lijst van definities en stellingen, vanaf elementaire verzamelingenleer, over matrixalgebra, tot differentiaal- en integraalrekening. Maar uitleg over lijnintegralen zoek je vergeefs. Ook de behandeling van kwadratische vormen kon handiger. Uit de definities op blz. 378 moet je logisch concluderen dat de begrippen *positief definitief* en *positief semi-definitief* elkaar wederzijds uitsluiten. Af en toe redeneren Beavis en Dobbs echter stilzwijgend alsof het eerste begrip het tweede impliceert. Deze laatste benadering is trouwens gebruikelijk en veel elegantere. Maar niet gewaarschuwde studenten zullen op dit punt in verwarring geraken. Belangrijker dan een verdere discussie over details, is de onvermijdelijke vergelijking tussen Beavis en Dobbs enerzijds en Takayama anderzijds. Enkele jaren geleden publiceerde Takayama immers, bij dezelfde uitgeverij nog wel, de tweede editie van zijn briljant werk *Mathematical Economics*. Takayama's boek bevat gelijksoortig materiaal als dat van Beavis en Dobbs, en daarenboven biedt Takayama bijkomende hoofdstukken over lineaire economische modellen, een beter uitgebouwd personen- en zakenregister, meer economische analyse en een massa eru-

diëte historische noten. Ook de schrijfstijl van Takayama boeit mij meer dan de nogal saaie presentatie van Beavis en Dobbs. Kortom, het boek van Takayama blijft het beste in dit genre. (Het kost ook enkele ponden meer.) Sommige hoofdstukken van Beavis en Dobbs kunnen natuurlijk nuttige diensten bewijzen als cursustekst voor gevorderde studenten, op voorwaarde dat de docent voldoende begeleidend en motiverend achtergrondinformatie meegeeft.

Wilfried Parys

Brian Beavis en Ian M. Dobbs, *Optimization and Stability Theory for Economic Analysis*
Cambridge, Cambridge University Press, 1990, xi + 414 blz. - Prijs: 15 £

Chinese State Enterprises

Prof. Granick (Wisconsin) is een van de zeldzame researchers die nuttige inzichten hebben samengebracht over de wijze waarop (staats)bedrijven in de Sovjetunie worden geleid, binnen het systeem van centrale planning. Hij nam enkele jaren geleden deel aan een project van de Wereldbank en van de Chinese Academie van Sociale Wetenschappen, dat aan de basis ligt van het eerste grondige werk over staatsbedrijven in de Volksrepubliek China (zie Tidrick en Chen, *China's Industrial Reform*, Oxford University Press, 1987). Granick heeft het merendeel van de twintig ondernemingen die door het voormelde team werden doorgelicht, nog verder geanalyseerd, zoveel mogelijk in vergelijking met de Sovjetunie.

Granick heeft uit de bezochte bedrijven alles gepuurd wat maar mogelijk was, mede om, zij het

met wetenschappelijke omzichtigheid, meer algemene conclusies te distilleren. Hier is een specialist aan het woord, die scherp kan optreden. Het onderzoek leidt hem ook tot enkele stellingen. De belangrijkste ervan is dat, in China, provinciale en andere ondergeschikte autoriteiten "eigendomsrechten" kunnen laten gelden over overheidsbedrijven en in feite de vitale beslissingen nemen. Planning wordt eveneens veel minder strak gesteld dan in de Sovjetunie. Bij momenten is het werk wat langdradig of onduidelijk. Een aantal woorden zoals "fungibiliteit" (van geld), "monetisering" en "cash flow" (niet van de onderneming, maar voor de toezichhoudende overheid) worden in ongewone betekenissen aangewend. Het systeem van meer-sporige prijsvorming, dat momenteel in China geldt, wordt nogal positief ingeschat. Vooral ook is de hoofdstelling al lang bekend; zowel Mao als Deng hebben, zij het om uiteenlopende redenen, de territoriale decentralisatie gestuwd. Deze wordt m.i. echter niet voldoende scherp onderscheiden van de eigenlijke "economische" decentralisatie, die de ondernemingen losrukt uit het keurslijf van de centraal geplande economie.

Alhoewel deze aspecten de lezer wel wat irriteren, vormt dit boek toch, voor wie de nodige energie opbrengt om de diepgang van de analyse te ontdekken, een bron van toegevoegde kennis, in een studiegebied waarover eigenlijk weinig is geweten, zowel wat China als wat de Sovjetunie betreft.

Sylvain Plasschaert

David Granick, *Chinese State Enterprises: A Regional Property Rights Analysis* Chicago/Londen, The University of Chicago Press, 1990, x + 347 blz. - Prijs: 45,95 \$ (hardcover)

The Economics of Technical Change and International Trade

Dit boek brengt de inzichten samen die de auteurs, afzonderlijk zowel als gezamenlijk, in de loop van de afgelopen tien jaar hebben bereikt met betrekking tot de relatie tussen technologische vernieuwing en internationale handel. Het vormt dan ook een belangrijke bijdrage op het terrein, te meer daar van bij het begin reeds wordt uitgegaan van een niet-orthodoxe benadering. De Heckscher-Ohlin-Samuelson theorie verwerpen de auteurs, omdat deze theorie volkomen ongeschikt is om tot een goed begrip te leiden van de bovenvermelde relatie. Technologische vernieuwing, zeggen de auteurs, is een cumulatief proces, waarbij ondernemings-specifieke of land-specifieke elementen een belangrijke rol spelen en waarbij beslissingen in onzekerheid plaatsvinden. In goede neo-Keynesiaanse traditie vertrekken zij daarom van waargenomen "stylised facts", eerder dan dat zij trachten technologische vernieuwing in de neoklassieke theorie van de internationale handel in te passen (een onbegonnen taak, zeggen de auteurs). Internationale technologische verschillen weerspiegelen internationale verschillen in innovatiemogelijkheden, in de bronnen en het gebruik van innovaties, in ondernemingsstrategieën en in institutionele verschillen. Vervolgens worden deze determinanten van de internationale technologische verschillen onder de loep genomen. Om sectoriële

verschillen te analyseren, maken de auteurs een onderscheid tussen leveranciers-gedomineerde, produktie-intensieve (schaalintensieve ondernemingen en gespecialiseerde leveranciers) en wetenschap-gebaseerde ondernemingen, die elk van elkaar verschillende bronnen van vernieuwing aanboren, een verschillende dimensie hebben, een andere mix van produkt- en procesinnovaties kennen enz. Zij stellen daarbij tevens dat het innovatieproces in deze ondernemingen minder door internationale verschillen in relatieve inputprijzen wordt bepaald dan door verschillen in produktie, investeringen, R&D e.d. uit het verleden. Econometrisch onderzoek toont vervolgens de dominante rol van technologische vernieuwing aan in de verklaring van internationale verschillen in competitiviteit binnen eenzelfde sector. Factorprijzen verschillen blijken maar weinig te verklaren, zodat de auteurs in staat zijn de rol te benadrukken van absolute voordelen of nadelen als gevolg van technologische innovaties in de verklaring van internationale handelspatronen, en dit ten koste van comparatieve kosten-voordelen of -nadelen. Technologische verschillen tussen open economieën hebben ook belangrijke macro-economische implicaties. Hier brengen de auteurs de rol in beeld van produktiviteitsverschillen en de betalingsbalansbeperking in een twee-landenmodel met institutioneel bepaalde "constraints" voor de minimaal aanvaardbare lonen en voor de maximaal aanvaardbare werkloosheid. De auteurs sluiten hun conclusies aan op die van neo-Keynesiaanse auteurs (o.m. Kaldor) en op die van de zgn. "regulation"-school (Boyer, Mistral e.a.). Een laatste hoofdstuk, over het belang

van instituties voor het proces van technologische innovatie, legt de band met de economische politiek (industriële beleid, handelspolitiek, R&D-politiek) van de overheid.

Ludo Cuyvers

Giovanni Dosi e.a., *The Economics of Technical Change and International Trade* New York, Harvester Wheatsheaf, 1990, xiv + 303 blz. - Prijs: 75,95 \$ ISBN 0-7450-0032-0

Die Zukunftschancen kleiner und mittlerer Seehäfen

De scheepvaartsector kende in de laatste decennia een sterke evolutie. Eerst dwong de schaalvergroting, vooral in het bulkvervoer, de havenbesturen tot belangrijke aanpassingen van de infra- en superstructuur. Daarna kwam er, onder druk van de zgn. "outsiders", een rationalisering in de lijnvaart. Dit leidde tot een gewijzigde strategie bij de keuze van de scheepvaartroutes, vooral gericht op de verkorting van de vaartijden tussen de belangrijkste aanloophavens. Dit alles resulteerde in een sterke reductie van de directe aanloophavens. Kleinere zeehavens dreigden gemarginaliseerd te worden. Alhoewel Men moet rekening blijven houden met het toch wel belangrijke aandeel van de kleine en middelgrote zeehavens. In West-Duitsland staan ze in voor ongeveer 42 % van de goederenoverslag. Wanneer we ervan uitgaan dat de betrokken havengebruikers (verladers, expediteurs, rederijen...) hun havenkeuze economisch en cijfermatig bepalen, betekent dit dat voor bepaalde ladingen en verkeersstromen de kleinere zeehavens specifieke voordelen bieden.

Dit boek onderzoekt nu net die specifieke voordelen van kleine en middelgrote zeehavens. Daarbij wordt voor een aantal havens een analyse gemaakt van de goederenstructuur, de infra- en superstructuur, de organisatie enz. Afsluitend wordt een overzicht gegeven van de mogelijke evolutie van de belangrijkste goederenstromen voor die zeehavens.

Positief voor dit werk is het feit dat ook kleinere zeehavens uit de Hamburg-Le Havre range aan bod komen in een wetenschappelijke studie. Nadeel is wel de vrij oppervlakkige benadering, zowel wat het institutionele als wat de statistische analyse betreft. De Belgische lezer heeft weinig boodschap aan het aangebrachte materiaal over Zeebrugge en Oostende.

Eddy Van de Voorde

Martina Hinricher, *Die Zukunftschancen kleiner und mittlerer Seehäfen. Eine Untersuchung am Beispiel ausgewählter Seehäfen der Hamburg-Antwerpen-Ränge* (Beiträge aus dem Institut für Verkehrswissenschaft an der Universität Münster, Heft 22) Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1990, 410 blz. - Prijs: 98 DM ISBN 3-525-85714-4

The 'Hidden' Debt

Deze studie gaat over de gevolgen die de veroudering van de bevolking kan hebben voor een omslagpensioenstelsel (waarin de pensioenen in iedere periode onmiddellijk worden gefinancierd uit bijdragen), in het raam van de collectieve besluitvorming. Het uitgangspunt is dat ook een omslagstelsel financiële verplichtingen voor de toekomst scheidt, omdat iemand die bijdragen betaalt daaraan pensioenaanspraken ontleent. Dat is de "verborgen

gen schuld" van de titel. In hoofdstuk 2 en 3 worden de overeenkomsten en verschillen tussen de "verborgen schuld" en expliciete schuld behandeld. De aandacht gaat vooral uit naar de publieke perceptie van de verschillende vormen van schuld.

In de rest van het boek wordt deze analogie merkwaardig genoeg nauwelijks meer gebruikt. Aan de hand van een eenvoudig model wordt in hoofdstuk 4 aangetoond dat de werkenden meer moeten bijdragen wanneer de verhouding van gepensioneerden t.o.v. werkenden stijgt, terwijl men alle pensioenaanspraken wil blijven honoreren. Een model van de preferenties van de mediane kiezer (aangenomen wordt dat zijn stem beslissend is) laat zien dat, naarmate de mediane leeftijd stijgt, de bevolking zal kiezen voor hogere pensioenen en dus hogere bijdragen (hoofdstuk 5). Dit zou echter niet noodzakelijk zo zijn als wordt rekening gehouden met een verminderd aanbod van arbeid als gevolg van de hogere bijdragevoet. Bij empirische toetsing op gegevens voor een aantal OESO-landen en op tijdreeksen voor Italië blijkt dat de mediane leeftijd inderdaad een significante invloed heeft op

het gemiddeld pensioen. Alle andere variabelen zijn niet significant.

Voor deze lezer is niet duidelijk wat eigenlijk de waarde van dit boek is. De conclusies zijn weinig verrassend. De formele modellen die de auteur hanteert zijn wel érg eenvoudig: twee generaties, geen tijdspreferenties, geen kapitaalvorming, en een comparatief-statische aanpak, terwijl het probleem van de veroudering juist dynamisch van aard is. In de literatuur over dit onderwerp zijn toch meer uitgewerkte modellen te vinden. Het empirisch deel is zeer beperkt. Om deze redenen biedt deze studie op theoretisch niveau geen nieuwe inzichten, terwijl zij ook te ver van de realiteit staat om voor het beleid relevant te zijn. Tenslotte nog dit: in een boek dat 1 gulden per bladzijde tekst kost zou men minder typografische slordigheden mogen verwachten.

Karel Van den Bosch

Ilda Rizzo, The 'Hidden' Debt (Financial and Monetary Policy Studies, 19)
Dordrecht / Boston / Londen, Kluwer Academic Publishers, 1990, ix + 130 blz. - Prijs: 110 gulden
ISBN 0-7923-0610-4

Ontwikkelingseconomie

Socially Relevant Policy Analysis

In een poging om de structuralistische kenmerken van de ontwikkelingslanden te incorporeren, zijn de modelbouwers die zich toelagen op de studie van deze landen, afgeweken van de Walrasiaanse en neoklassieke traditie. Binnen die trend kan men twee soorten structuralistische modellen onderschei-

den: de "neoklassieke structuralisten" en de "macro-structuralisten". De eerste stroming aanvaardt het neoklassieke model van resource-allocatie en erkent de mogelijkheid van beperkte substitutie en marktperfecties. De andere stroming beklemtoont het bestaan van onevenwichten die inherent zijn aan het macro-economisch mechanisme, maar waarvan de wor-

tels in feite in de instituties en de politieke economie liggen.

Taylor stelt in dit boek een uitstekende verzameling van structuralistische macro-modellen voor. Na een inleidend hoofdstuk volgen een dozijn toepassingen van structuralistische CGE-modellen (CGE = Computable General Equilibrium).

Het inleidend hoofdstuk is een leidraad tot de wereld van de structuralistische modellen. Het beschrijft de functionering en de organisatie van gegevens voor sociale accounting-matrices. Aan de hand van bruikbare numerieke voorbeelden en voornamelijk algebraïsche notaties wordt de weg gebaad voor het parametriseren van modellen. Verder volgt een overzicht van model-closures, geschikte oplostechnieken en het vrij nieuwe discussiepunt over de opname van activa en activamarkten in het model.

Na deze introductie en in de veronderstelling dat de geïnteresseerde lezer vertrouwd is met het vroegere werk van de auteur (in het bijzonder zijn twee handboeken over macro-economische modellen voor ontwikkelingslanden) zal de lectruur van de volgende hoofdstukken maximaal renderen. Het eerstvolgende hoofdstuk bevat een uitgebreide collectie toegepaste structuralistische CGE-modellen. Daarin komen onderwerpen aan bod als inkomensdistributie en welvaartsverdeling, verhoudingen van landeigendom, buitenlandse handel, macro-economische stabilisatie, de problematiek van voed-

selsubsidie, staatsondernemingen en energieprijzenpolitiek, en monetair beleid. De structuralistische CGE-modellen beklemtonen niet het abstracte maar benaderen meer de economische realiteit en vestigen de aandacht op praktische en sociaal relevante problemen voor ontwikkelingslanden.

Enkele onderwerpen die o.m. aan de orde komen, zijn de problematiek van de voedselsubsidies in Mexico (Lustig en Taylor), beleidsvragen voor Nicaragua (Gibson), de energieprijzenpolitiek van Egyptische staatsondernemingen die olie raffineren en aardgas produceren (Choucri en Lahiri). Het financiële komt aan bod in een model voor Thailand met activamarkten, portfoliokeuze en endogene bepaling van de interestvoeten (Rosensweig en Taylor).

Socially Relevant Policy Analysis is verplichte lectuur voor al wie bezig is met de studie van de economische ontwikkeling in derde-wereldlanden op basis van macro-economische modellen. Het is niet nodig dat men zich volledig inwerkt in de traditie van de macro-structuralisten om zich rekenschap te geven van haar positieve bijdrage.

German Calfat

Lance Taylor, ed., Socially Relevant Policy Analysis: Structuralist Computable General Equilibrium Models for the Developing World
Cambridge, MA/Londen, The MIT Press, 1990, x + 379 blz. - Prijs: 50,50 \$
ISBN 0-262-20075-9

Sectorstudies

Natural resource economics

De economische theorie van de natuurlijke hulpbronnen wordt in dit boek beschouwd als een onderdeel van de toegepaste economische wetenschap. De klemtoon ligt op de positieve bijdrage die de economische theorie kan leveren aan het oplossen van problemen die te maken hebben met het behoud en de exploitatie van natuurlijke rijkdommen. Het lag niet in de bedoeling van de auteur om een *survey* te maken van de literatuur over de economie van de natuurlijke rijkdommen.

Het boek is ontstaan uit cursusnotities, en het is dan ook niet verwonderlijk dat de tekst in de eerste plaats oogt als een zeer verzorgd en helder cursusboek. De auteur vertaalt de problemen steeds in tamelijk eenvoudige wiskundige vergelijkingen, die stap voor stap worden opgelost. De tekst krijgt hierdoor weliswaar een tamelijk saai karakter, maar het voordeel is dat de redeneringen makkelijker te volgen zijn.

Het eerste deel van het boek is gewijd aan een statische analyse van

de economische aspecten van het gebruik van natuurlijke rijkdommen. In de drie andere delen wordt uitvoerig aandacht besteed aan dynamische modellen. Hiervoor doet de auteur vooral een beroep op de controletheorie. Een breed spectrum van problemen komt aan bod: diverse soorten visserijen, bosontginning, mijnexploitatie, waterwinning enz. Telkens worden andere aspecten in de verf gezet, zodat de grote verscheidenheid van problemen waarmee de economie van de natuurlijke hulpbronnen wordt geconfronteerd, goed tot uiting komt.

Met uitzondering van het eerste deel is het boek niet geschikt voor beginners. Vertrouwdheid met de micro-economie en de beginselen van de controletheorie lijkt vereist om de essentie van de voorgestelde modellen te begrijpen.

Guido Erreygers

Philip A. Neher, *Natural resource economics: conservation and exploitation* Cambridge, Cambridge University Press, 1990, ix + 360 blz. - Prijs: 24,95 \$ ISBN 0-521-31174-8

Industriële economie

Perspectives in Industrial Organization

Dit boek bevat een vijftiental papers die werden gepresenteerd tijdens de 15de EARIE-conferentie te Rotterdam in 1988. Deze onderzoeksbijdragen werden gerangschikt onder 5 thema's: een stand van zaken met betrekking tot industriële economie, de internatio-

nalisering van de economie, innovatiestrategieën en technologische ontwikkeling, fusies, overnames en het mededingingsbeleid, en ten slotte institutionele en structurele veranderingen. Deze thema's liggen zo ver uit elkaar dat de lezer meer dan waarschijnlijk niet zal geboeid worden door al het gepresenteerde materiaal, doch enkel die bijdragen zal lezen waarin hij

werkelijk geïnteresseerd is. En dan nog loopt hij het risico ontgoocheld te raken omdat de slag niet altijd de lading dekt.

In een inleidende bijdrage beschrijven de uitgevers de recente trends, de verklaringen daarvoor van de economisten, interessante onderzoeksvragen en nieuwe benaderingen met betrekking tot vier onderwerpen: de globalisering van de economie, technologische veranderingen, fusies en overnames, en overheidsinterventies.

In het eerste deel, over de industriële economie in het algemeen, is vooral de bijdrage van N. Pitelis (*Neoclassical Models of Industrial Organization*) interessant. De auteur vergelijkt daarin het limietprijszettingmodel, het veralgemeend oligopolie-model en de contesteerbare markttheorie.

Een andere interessante bijdrage is die van David G. Mayes e.a. (*R & D Innovation and Trade Performance*), waarin aangetoond wordt dat, indien men R & D niet als een stroom- doch wel als een voorraadvariabele beschouwt, dit leidt tot betere schattingsresultaten voor technologische performance.

Ten slotte was ik persoonlijk ook sterk geïnteresseerd in de bijdrage van John Hagedoorn en Jos Schakenraad: *Strategic Partnering and Technological Cooperation*. Daarin gaan zij eerst na waarom ondernemingen samenwerken op het vlak

van R & D en vervolgens onderzoeken zij welke patronen er zich aftekenen in deze samenwerkingsovereenkomsten.

Andere onderwerpen die in het boek aan bod komen, zijn de impact van het vrijhandelsakkoord tussen Canada en de VS, de relatie tussen exportprijzen, vraagsgromelingen en de marktstructuur toegepast op de Japanse export, leerpatronen in een technologisch netwerk, een bespreking van het innovatief karakter van de nieuwe-materialenindustrie, internationale fusies, fusiepolitiek in een kleine open economie, innovatie en mededingingsbeleid, structurele veranderingen in Oostenrijk, de impact van de privatisering van de Britse openbare sector en een vergelijkend onderzoek naar de produktiviteit in de Britse en Duitse textielsector.

Kortom, een erg brede waaier van onderwerpen, hetgeen zowel de sterkte als de zwakte uitmaakt van dit boek.

Geert Steurs

Ben Dankbaar e.a., eds., *Perspectives in Industrial Organization (Studies in Industrial Organization, 13)* Dordrecht/Boston/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1990, vi + 311 blz. - Prijs: 150 gulden ISBN 0-7923-0814-X

Strategisch management

Managing Change in Organizations

Deze publikatie biedt een overzicht van diverse theorieën en benaderingen die men kan samenbrengen onder de noemer *veranderingsma-*

nagement. Organisatiestructuren, diagnosemethoden, het omgaan met weerstanden en met complexe situaties worden behandeld. De "politieke" dimensie, of het machtsspel rond veranderingen, en de rol van visie en leiderschap,

worden daarbij niet uit het oog verloren. Regelmatig last de auteur ook concrete richtlijnen, technieken en praktische hulpinstrumenten voor de manager in. Tevens illustreert hij met behulp van korte gevalstudies bepaalde onderdelen en probleemgebieden. Het geheel besluit met enkele oefeningen, die men kan gebruiken bij het plannen en managen van een veranderingsproces.

Al met al blijft de hele visie op verandering aspecten (ook in deze publikatie) overwegend traditioneel. Verandering wordt o.i. nog te veel beschouwd als een lineair, overwegend technisch en rationeel te managen proces. Dat er bij verandering vaak sprake is van grondige herinterpretaties van verleden, heden en toekomst (sommigen spreken hier van "collectieve herprogrammering"), blijft vaak buiten het gezichtsveld. *Managing Change in Organizations* beschrijven we dus als een verdienstelijke synthese van de overwegend Angelsaksisch georiënteerde veranderingsliteratuur.

Daniel Vloeberghs

Colin A. Carnall, *Managing Change in Organizations*
New York, Prentice Hall, 1990, x + 221 blz.
- Prijs: 31,95 \$
ISBN 0-13-551862-8

Krijgen is een kunst

Het is niet verwonderlijk dat, na het ophefmakende artikel "Marketing Warfare in the 1980s" van P. Kotler en R. Singh in de *Journal of Business Strategy*, de brug tussen krijgskunde en bedrijfskunde expliciet wordt geslagen. "Business is war and marketing is warfare", is een kreet die nadien op menig

congres met kracht en overtuiging is uitgesproken. Na de publikatie van Kotlers boek *The new competition* in 1985, zijn niet alleen de marketeers, maar vooral de ondernemingsstrategen de militaire toer opgegaan. Men vergete daarbij niet dat Peter Limmert reeds in 1971 een uitstekende voorzet voor deze thematiek had gegeven met een uitstekend boek, getiteld *Clauzewitz für Manager: Strategie und Taktik der Unternehmensführung!* Maar Kotler schijnt daar geen weet van te hebben.

Ogilvie heeft met kennelijk genoeg de krijg (Krieg) in het ruime veld van de ondernemingsstrategie binnengehaald en tot kunst verheven. Hij doet het met zwier, brio en deskundigheid, omdat hij zich met een vrij grote schare van experts heeft weten te omringen. De hoofdstukken zijn volgens het klassieke stramien opgezet en geordend: strategie, planning, kritische succesfactoren, inlichtingen en communicatie; de tactieken komen aldus aan bod. Meer specifiek in verband met de krijgskunde worden de morele factor (b.v. esprit de corps), de uitgangspositie en het leiderschap in de organisatie beschreven.

Aan ieder hoofdstuk zijn cases toegevoegd. Een indrukwekkende lijst van militaire en dan weer bedrijfskundige situaties, waarvan de analogie wordt toegelicht. Voor de goede orde: de cases zijn illustraties en zijn niet bedoeld om als echte gevalstudies te worden gebruikt.

Een boek om mee te nemen op vakantie. Je kan er heel wat anekdotisch materiaal uit pikken om tijdens het borreluur een interessante entertainer te zijn. Ook docenten in de bedrijfskunde zullen er hun gading in vinden om de abstracte concepten van het alge-

meen ondernemingsbeleid op levendige wijze te illustreren. De praktijkstrategen in de ondernemingen zullen naar dit boek kunnen teruggrijpen om hun theoretische zandbak oefeningen met concrete aankopingspunten te stofferen.

Leopold Kympers

Robert G. Ogilvie, *Krijgen is een kunst: Omtrent krijgskunde en ondernemingsstrategie*
Leiden/Antwerpen, Stenvert Kroese Uitgevers, 1990, xvi + 328 blz. - Prijs: 57,50 gulden
ISBN 90-207-1877-0

Een kwestie van vertrouwen

Het besturen en organiseren van Research & Development in ondernemingen heeft tot op grote hoogte te maken met het zoeken naar evenwicht tussen, enerzijds, de technisch-wetenschappelijke dimensie van het onderzoek en, anderzijds, de ontwikkeling van nuttige producten en processen. Voor het eerste laten wetenschappelijke disciplines zich gelden, voor het tweede is differentiatie naar produktlijnen en/of bedrijfsafdelingen belangrijk. Om een optimale afstemming tussen beide invalshoeken na te streven, valt men vaak terug op de matrixorganisatie. Hierbij staat de verticale hiërarchie borg voor de adequate inzet van de functionele hulpbronnen (mensen en materieel), terwijl de horizontale lijn de produktontwikkeling bevordert. Matrixorganisaties stellen hoge eisen aan de sociale relaties binnen die organisatievorm. Vooral de communicatie- en conflictbeheersing bepalen het slagen of falen.

Het in dit boek besproken onder-

zoek is om twee redenen zeer waardevol. Allereerst biedt het een grondige analyse van de mogelijke sociale gevolgen van de matrisering van een R&D-organisatie. Ten tweede toont het aan dat de case-studie als onderzoeksmethode een volwaardige en boeiende benadering is.

Als studieobject fungeert het researchlabo van Koninklijke Scholten-Honig, waar in 1974 een matrixstructuur werd ingevoerd. Er werd gekozen voor een leiderschapsmatrix: er werden twee directeuren aangesteld, die respectievelijk voor de horizontale en de verticale lijn verantwoordelijk waren. Dit is een duale constructie, die men in literatuur en praktijk zelden of nooit terugvindt. Zij institutionaliseert de conflicten tussen functionele en produktverantwoordelijkheid op directieniveau. De case-studie analyseert de gevolgen van deze matrisering tot op het bot. Zo blijkt dat lagere uitvoerende echelons gemiddeld genomen positieve ervaringen hadden, terwijl op andere echelons de conflicten vaak zo scherp waren dat de hele organisatie er grotendeels door verlamd werd. Op een bepaald moment leek het meer een "politieke arena" dan een R&D-organisatie. Matrisering, en zeker onder de duale leiderschapsvorm, is een riskante aanpak.

Voor verantwoordelijken van grotere R&D-organisaties en voor personeelsverantwoordelijken in die context biedt dit werk interessante stof. Dat dit onderzoek door het hanteren van de case-studie bovendien bijna zo vlot leest als een roman, is mooi meegenomen.

Luc Derijcke

Paul de Laat, *Een kwestie van vertrouwen: Sociale effecten van de invoering van matrixstructuren in R&D-organisaties. Een case-studie van de organisatie-ontwikkeling bij Scholten-Honig Research*

Groningen, Wolters-Noorhoff, 1990, viii + 310 blz. - Prijs: 68 gulden
ISBN 90-01-51900-8

Marketing

Computergestütztes Marketing

Dit boek behandelt de bijdrage van de informatica tot de marketing in 7 delen en 18 hoofdstukken. Deel I bespreekt basisbegrippen, die medebepalend zijn voor het probleemveld der "Computergestützte Entscheidungsunterstützung im Marketing". Als zodanig omvat het o.m. een bespreking van het begrip marketing, van de technologische evolutie en van de raakpunten met de diverse wetenschapsdisciplines. Deel II gaat vervolgens dieper in op de begrippen informatica, beslissingsname in het algemeen en aanvaarding van computergesteunde beslissingsname. Deel III verstrekt een overzicht van de traditionele informatiebronnen binnen het marketingbeleid en vervolgens van de computergesteunde informatiebronnen: van scannerdata tot het gebruik van microcomputers. Een centraal deel van het werk is het vierde, dat handelt over Management and Marketing Information Systems, Expert Systems en het gebruik van modellen in marketing. Het aansluitende deel V verstrekt voorbeelden uit wetenschap en praktijk. Bij het eerste type illustraties ontmoet men enerzijds gerenommeerde toepassingen die in de loop der jaren hun degelijkheid hebben bewezen, zoals het ABDUG- en het BRAND-AID-model. Anderzijds worden modellen gepresenteerd uit de wetenschappelijke realisaties der au-

teurs aan de Universiteit van Karlsruhe. De Duitse voedingsbodem vindt men eveneens terug bij de praktijkvoorbeelden, waarin o.a. Daimler Benz en Union opgenomen werden. Het boek wordt tenslotte afgerond met een zesde deeltje, dat begrippen en hulpmiddelen uit de informatica bespreekt zoals "databanken" of een overzicht van elektronische rekenbladprogramma's. De aanwezigheid van dit zesde deel is zeer illustratief voor het karakter van het hele boek.

Het werk is gegroeid uit de gedoedeerde colleges van de auteurs en is vermoedelijk als gevolg hiervan zeer sterk gestructureerd in een quasi-piramidale opbouw, met een situering van talrijke concepten, termen en begrippen en een omschrijving ervan in kort bestek. Het omvat dus de verkenning van een brede horizon, met beperkte aandacht voor de diverse onderdelen. Tenminste indien men deze aandacht uitdrukt in aantal aangevande zinnen ter beschrijving van het begrip. Per geformuleerde zin doen de auteurs de reputatie van de taal van Goethe evenwel alle eer aan. Geen extreem, maar wel een typisch voorbeeld is de zin waarmee de auteurs de zwakke acceptatie van modellen in de marketingpraktijk formuleren. "Trotz der in den vergangenen Jahren erzielten Fortschritte hinsichtlich der benutzerfreundlichen Ausgestaltung und Bereitstellung quantitativer

Modelle zur Entscheidungsunterstützung war zu beobachten, dass der Fortschritt des Einsatzes entsprechender Modelle in der Praxis häufig nicht im wünschenswerten Umfang erfolgte" (blz. 179). Zowel informatica als marketing hebben in de feiten zowat het Engels als voertaal. Het Duits ter vertolking van wat zich op de doorsnede van beide gebieden bevindt, vormt naar het oordeel van de recensent een levensgrote instapdrempel voor niet-Duitstaligen. Voor wie het Duits wel als moedertaal heeft, vormt dit boek ongetwijfeld wel een interessante bron, voornamelijk wegens zijn logica en hoge mate van detail. Wie van hen echter het inleidende stadium voorbij is, kan beter terecht in de belangrijke Angelsaksische werken, die overigens in de literatuurverwijzingen zorgvuldig opgenomen werden.

Walter van Waterschoot

Wolfgang Gaul en Martin Both, *Computergestütztes Marketing*
Berlijn, Springer-Verlag, 1990, xvi + 392 blz. - Prijs: 55 DM
ISBN 3-540-52310-3

Fysieke distributie

Al lezend in dit boek viel het mij op dat weinig of geen aandacht wordt besteed aan de informatie-stroom, in onze optiek zo essentieel in het logistieke gebeuren. Het resultaat is dat het boek zich vooral toespitst op de magazijnen, de voorraden en het transportsysteem. Telecommunicatie, EDI, goederenidentificatiesystemen en bijgevolg ook tracking en tracing, Just-in-Time, kwaliteitsbeheer, simulatietechnieken e.d. komen nauwelijks of niet aan bod.

Belangrijke actoren in het logistieke gebeuren, zoals de expediteur, de fabrieks- of nijverheidsagent als logistiek bedrijf, de scheepvaartagent, de veem- en natiebedrijven worden niet behandeld of te kort gedaan in hun betekenis voor de logistiek. Over de "bonded warehouses" wordt op p. 315 zelfs gesteld dat dit type *warehouse* in onze streken niet voorkomt, terwijl toch als bekend mag worden verondersteld dat juist dit type van opslagplaatsen een van de pijlers is van het distributiesysteem van de lage landen. Denken we slechts aan de zogenaamde entrepotsystemen, die er het equivalent van zijn.

Verder wordt de hele problematiek belicht vanuit het grootbedrijf en gaat men voorbij aan de problematiek van de samenwerkingsverbanden van kleinere bedrijven, zowel verticaal als horizontaal, waardoor dezelfde rationalisatievoordelen worden geboden als bij het grootbedrijf, maar dan gekoppeld aan een dikwijls grotere flexibiliteit.

Deze kritiek neemt niet weg dat wij het boek sterk aanbevelen aan iedereen die met de problematiek van de distributie wordt geconfronteerd. De aangesneden problemen worden in het algemeen op een bijzonder deskundige wijze geschetst. Van Goor is een autoriteit op dit gebied. Hij praat dan ook de 6 delen en een 26-tal hoofdstukken aan elkaar en levert zelf verder enkele bijdragen naast de 13 andere auteurs. Een integrale visie ontbreekt echter en men is zo sterk met de technologie bezig dat de bedrijfseconomische aspecten van de logistiek onvoldoende aan bod komen. Dit komt waarschijnlijk doordat de fysieke distributie en ook de logistiek in het algemeen een eigen leven zijn gaan leiden en onvoldoende gefundeerd werden in de bedrijfseconomie.

Het is echter de hoogste tijd dat die integratie tot stand komt.

Jan P.M. Spaas

Financieel beleid

De Revolte van de Kapitaalmarkt

In de inleiding worden de veranderingen en verschuivingen in de kapitaalmarkt in de jaren tachtig geschetst. De auteur verklaart waarom de fusiemanie van de jaren tachtig zo bijzonder was ten opzichte van vorige fusiegolven: namelijk door het opnieuw verschijnen – zij het met andere doelstellingen – van de eigenaar-ondernemer en het ontstaan van een markt voor ondernemingen. Door de fusiegolf van de jaren tachtig verloren de grote concerns terrein aan een nieuwe groep zelfstandige eigenaar-ondernemers. Deze nieuwe ondernemer ziet een *onderneming als investeringsinstrument*. Hoofdstuk twee geeft een historisch overzicht van de rol die overnames hebben gespeeld in de geschiedenis van het bedrijfsleven. De drie grote fusiegolven worden uitgebreid behandeld: 1895-1905 (de *great merger movement*: schaalvergroting), 1920-1929 (de zichtbare hand: verticale integratie) en 1950-1970 (*Big is beautiful*: diversificatie). Daarna wordt aandacht besteed aan de overgang van "eigenaar-ondernemer" naar de "corporate bureaucraat". In hoofdstuk drie wordt het waar-

A.R. van Goor, red., *Fysieke distributie*. Tweede druk, tweede oplage. Alphen aan den Rijn/Brussel, Samsom Uitgeverij, 1989, 486 blz. ISBN 90-14-03604-3

om van de terugkeer van de nieuwe eigenaar-ondernemer uiteengezet, terwijl hoofdstuk vier de bedreigde concernmanagers en hun reacties schetst. De verschillende strategieën van de concernmanagers worden geanalyseerd en gedocumenteerd. Hoofdstuk 5 komt tot de uiteindelijke kern: de overname-hausse van de jaren tachtig. De rol van de financiers in de fusiegolf komt hier duidelijk naar voren. De financier verandert van *geldgever in mede-ondernemer*. In de appendix wordt nog aandacht besteed aan bedrijfswaardering en het creëren van waarde. Dit boek, op eenvoudige doch boeiende wijze geschreven en doorlopend geïllustreerd met praktijkvoorbeelden, is beslist een aanrader voor een ieder die interesse heeft voor onderwerpen zoals fusies of overnames.

Edward Durinck

I.W. Wildenberg, *De Revolte van de Kapitaalmarkt: over fusies, overnames en de terugkeer van de eigenaar-ondernemer (Bedrijfskundige signalementen, 1990/2)*. Schoonhoven, Academic Press/Economie en Bedrijfskunde, 1990, 232 blz. – Prijs: 598 fr.

Accountancy

Accounting Information Systems

Binnen de accountingliteratuur behoort dit boek tot de werken over administratieve organisatie. Het behandelt de stromen van gegevens die in een organisatie moeten worden uitgebouwd om haar optimaal te laten functioneren. De auteurs merken terecht op dat de stroom van accountinggegevens doorheen de onderneming het resultaat is van de combinatie van twee disciplines, die zich afzonderlijk hebben ontwikkeld: accountancy en informatieverwerking. Vanuit dit tweeluik is de tekst dan ook opgebouwd. Impliciet vertrekken de auteurs van het idee dat iedere onderneming over een computersysteem beschikt en er ook ervaring mee heeft. De eerste 200 bladzijden handelen over de verschillende methoden van informatieverzameling, -verwerking en -verstrekking. De auteurs bespreken systeemontwikkeling en -analyse, hardware- en software-aspecten, bestands- en gegevensmanagement. Ook aan configuraties voor KMO's wordt aandacht besteed. Na de bespreking van informatiesystemen volgen twee hoofdstukken over controle: controle van het informatiesysteem, van de informatiedragers en van de informatieverwerking. In hoofdstuk 8 wordt bevattelijk uiteengezet hoe men zijn organisatie moet doorlichten om een passend informatiesysteem op te zetten, en hoofdstuk 9 behandelt de implementatie van zo'n systeem. In dit eerste deel wordt enkel via voorbeelden verwezen naar accountinginformatie. In het tweede deel laten de auteurs dan de boekhouding en de externe

verslaggeving los op de problematiek van informatieverzameling, -verwerking en -verstrekking. Ze beschrijven de ondernemingsactiviteiten in vier cycli:

- (1) de "spending cycle" (aankoopfunctie, ontvangst van de goederen, crediteurenbeheer);
- (2) de "conversion cycle" (inventarisopvolging, productieopvolging, loonadministratie);
- (3) de "revenue cycle" (marketing, verzending, facturatie, inning van de vorderingen);
- (4) de "administrative cycle" (liquiditeitenopvolging, beheer van de eigendommen).

Aan deze cycli koppelen ze telkens de informatie die in de jaarrekening moet verschijnen en de informatie die het management moet krijgen om de organisatie te sturen. Uit de koppeling van cyclus en informatiebehoefte volgt een geschikt "accounting information system". De auteurs zorgen er steeds voor dat de informatiesystemen en -procedures in harmonie zijn met de koers die de onderneming wil varen. Als afronding van het boek volgen drie tamelijk uitgebreide praktijkvoorbeelden.

Accounting Information Systems is geschreven op een inleidend niveau wat administratieve organisatie betreft. Toch is het belangrijk dat de lezer al wat noties van accounting heeft. Met zijn vele voorbeelden en de zeer pedagogische aanpak is het werk aan te bevelen als handboek bij een cursus. Het is ook geschikt voor praktijkmensen die meer willen weten over de organisatie van informatieprocessen in hun onderneming. De Amerikaanse origine vormt geen belemmering voor de toepassing van de

beschreven concepten in de Belgische situatie.

Ann Jorissen

James R. Davis e.a., *Accounting Information Systems: a cycle approach. Third Edition*
New York, John Wiley & Sons, 1990, xx + 760 blz. - Prijs: 16,50 £
ISBN 0-471-51773-9

Cost Accounting

De zevende editie van *Cost Accounting* van Horngren en Foster is helemaal doordrongen van de veranderende productieomgeving en de daarbij aansluitende nieuwe accountingconcepten. Ook qua layout heeft het boek een grondige face-lift ondergaan. Bovendien hebben de auteurs hun theorieën geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. Daardoor is het nu een boek geworden vol informatie voor studenten en managers, maar dat belyt niet dat het werk nog steeds uitstekend bruikbaar is voor pedagogische doeleinden.

De nieuwe editie bevat 29 hoofdstukken (de vorige 28) en de omvang is sterk uitgebreid. De zeven originele delen bleven behouden. Een gedetailleerde vergelijking van de nieuwe en de vorige editie zou ons te ver leiden. Daarom wijzen we in deze recensie slechts op enkele markante verschillen tussen de twee uitgaven. De nieuwe aanpak is al merkbaar van bij het begin van het eerste deel, over de basiselementen van kostprijsberekening. De belangrijkste kostenindeling is nu het onderscheid tussen directe en indirecte kosten, terwijl de vorige editie nog startte met het verschil tussen vaste en variabele kosten. Begrippen als homogene kostenverzamelingen, kostenver-

oorzakers (cost drivers), cost-volume-profit analyse enz. komen in dit deel uitgebreid aan de orde.

Deel twee behandelt budgetten en standaarden als sleutels tot planning en controle. Het hoofdstuk over de keuze tussen integrale en variabele kostprijs is uitgebreid met een bespreking van produktiecapaciteiten.

Deel drie (Cost information for various decision and control purposes) bevat een nieuw hoofdstuk over prijsbeslissingen en de bepaling van de winstgevendheid van een produkt. Ook is een stukje toegevoegd over de evaluatie van managementcontrolesystemen.

In deel vier (Cost allocation and more on costing systems) zijn enkel de eerste twee hoofdstukken, over kostenverdeling en -toewijzing, herschreven in de terminologie van kostenveroorzakers en homogene kostenverzamelingen. Ook het laatste hoofdstuk van dit deel is volledig herwerkt. Het behandelt "Operation costing, backflush costing, and project control". Deel vijf heeft de minste wijzigingen ondergaan. Het gaat over beslissingsmodellen en kosteninformatie (beslissen onder onzekerheid, investeringsbeslissingen, voorraadbeheer, lineaire programmering).

Het eerste hoofdstuk van deel zes, over het schatten van kostenfuncties via regressie-analyse, is terecht uitgebreid, omdat regressie-analyse momenteel wordt beschouwd als een van de beste methoden om de kostenveroorzakers objectief op te sporen.

Deel zeven is sterk gewijzigd. Nieuw zijn de bespreking van niet-financiële controlemaatstaven bij prestatiemeting en beloning van kaderleden en een hoofdstuk over strategische controlesystemen.

Pedagogisch scoort *Cost Accounting*

nog steeds hoog. De talrijke oefeningen vormen een bron van inspiratie voor docenten. We bevelen het boek echter ook aan de bedrijfswereld aan, omdat Horngren en Foster hun ervaring als consultants op het gebied van management accounting in dit werk vertalen in eenvoudig bruikbare concepten en ideeën.

Ann Jorissen

Maatschappelijke problemen

Technological Change and Employment

Enkele jaren geleden liet het West-Duitse Ministerie voor Research en Technologie een grootscheeps onderzoek uitvoeren naar de verbanden tussen technologische evolutie en tewerkstelling in West-Duitsland. Negen instituten waren bij het onderzoek betrokken. De verslagen van de onderzoeksteams werden samengevat en gebundeld in dit boek.

Al snel blijkt dat de wijdverbreide, simplistische opvatting dat technologie jobs kost, sterk dient te worden genuanceerd. Computergesteunde technologie is arbeidsbesparend (voor een gelijk outputniveau is minder arbeid nodig), maar uit het onderzoek bleek dat bedrijven die technologie vaak aanwenden om hun capaciteit uit te breiden, zodat de tewerkstelling er kan stijgen.

In de gevallen waar de technologie wél arbeid verdringt, stelt men vast dat overplaatsingen binnen het bedrijf minstens zo belangrijk zijn als ontslagen. Immers, zo menen de auteurs, ondernemingen proberen steeds hun capaciteit volledig te benutten; dit potentieel

Charles T. Horngren en George Foster, *Cost Accounting: A Managerial Emphasis. Seventh Edition (Prentice Hall Series in Accounting)*

Hemel Hempstead, Prentice-Hall International, Inc., 1991, xx + 964 blz. - Prijs: 41,95 \$

ISBN 0-13-179946-0

omvat niet alleen de materiële uitrusting maar ook het werknemersbestand.

Vaak stelt men ook vast dat, na de invoering van nieuwe technologie, de grotere produktieve capaciteit in de produktieafdeling leidt tot een hogere activiteit en dus tot een stijging van de tewerkstelling in andere bedrijfsafdelingen zoals opslag, distributie en administratie.

Technologische vernieuwing kan via hogere produktiviteit en dus lagere eenheidskosten tot lagere verkoopprijzen leiden. Maar meestal wordt de ruimte die de hogere produktiviteit creëert, ingenomen door loonsverhogingen. Het uiteindelijke effect op de prijzen hangt af van de vraag of de hogere arbeidskosten gedrukt worden door afdankingen. Dit prijseffect wordt per sector onderzocht. Meestal stelt men prijsverhogingen vast; in de textiel- en non-ferrosector echter was er al sprake van afremming van de prijsstijgingen. De sector van de kantoor machines was de enige met reële prijsdalingen.

Veel aandacht wordt in het boek besteed aan de invloed van de technologie op de verschuivingen tussen de verschillende catego-

rieën arbeid (leeftijd, scholingsgraad e.a.). In het algemeen is er voor bedienden, en in mindere mate voor handarbeiders, een evolutie naar een hogere scholingsgraad, hoewel er per sector specifieke situaties kunnen ontstaan. Verder vonden de onderzoekers geen aanwijzingen dat oudere werknemers bij selecties worden benadeeld wegens hun zoge-

naamd lager aanpassingsvermogen.

Jozef Vangelder

Ronald Schettkat en Michael Wagner, eds., Technological Change and Employment: Innovation in the German Economy. Berlijn/New York, Walter de Gruyter, 1990, xxiii + 384 blz. - Prijs: 128 DM ISBN 3-11-012427-0

Europa

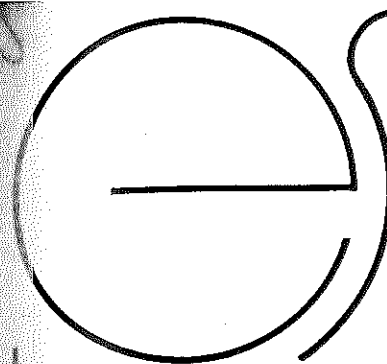
European integration

Met behulp van technieken uit de econometrie en de toegepaste industriële economie bespreken een reeks auteurs de invloed van "1992" op interne en externe aspecten van de Europese economie. De voltooiing van de interne markt gaat gepaard met een geïntegreerd Onderzoeks- en Ontwikkelingsbeleid (O&O). De auteurs waarschuwen voor het beperkt houden van het O&O-aanmoedigingsbeleid tot Europese ondernemingen; samenwerkingen met ondernemingen buiten de EG-grenzen zouden voor de Europese economie in haar geheel wel eens even doelmatig kunnen zijn. Een even terecht kritisch geluid laten de auteurs horen over de harmoniseringsijver binnen de EG. Zo tonen zij aan dat geharmoniseerde vennootschapsbelastingtarieven geen noodzaak vormen. De investeerder laat zich inderdaad niet in hoofdzaak leiden door fiscaliteit bij het nemen van een investeringsbeslissing. In de hoofdstukken over de verhoudingen tot de handelspartners van de EG komen Oost-Europa, de

EFTA, de landen van het Multivezelakkoord en Japan aan bod. De stelling van de auteurs dat de zuidelijke EG-staten niet veel schade zullen ondervinden van de toenadering tussen de EG en Oost-Europa omdat de handelsstromen tussen Noord-EG en Oost-Europa intra-industrieel zijn, en die tussen Noord-EG en Zuid-EG interindustriële, lijkt voorbarig en vereist meer studie. Wat is de inhoud namelijk van de respectieve handelspakketten? Bezitten Zuid-EG en Oost-Europa niet een aantal gelijksoortige en dus mogelijk concurrerende industriële kenmerken? Een algemeen besluit dat voor de EG ten opzichte van de buitenwereld geldt, is dat de Gemeenschap het meest baat heeft bij een offensieve politiek die de EG openstelt voor handelsrelaties met partners buiten de grenzen.

Patrick Dupont

L. Alan Winters en Anthony J. Venables, eds., European integration: trade and industry. Cambridge, Cambridge University Press, 1991, xviii + 241 blz. - Prijs: 27,50 £ ISBN 0-521-40528-9

389	Review
De Belgische distributierevolutie van 1961 in retrospectief	Walter van Waterschoot
Toon Deleecq
	Katern
Antwerpen 93
De economische onderbouw van een culturele hoofdstad	
409	Ten geleide	Paul De Gersem
415	(1) Stedelijk cultuurbeleid en city marketing: enkele bedenkingen	Guido De Brabander
Els Gijlsbrechts
455	(2) Antwerpen en de Belgische diamantnijverheid: een industrieel-economische benadering	Bart Orgaer
477	(3) Het belang van de haven voor de uitstraling van Antwerpen. Of: een continu gevecht voor competitiviteit en marktaandeel	Fernand Suykens
Eddy Van de Voorde
501	(4) Antwerpen (93) en het toerisme	Dirk Yzewyn
533	Dienstverlening in de horeca: een holistische visie	Bruno Rouffaer
561	Impliciete samenwerking tussen ondernemingen en prijsoorlogen: een overzicht van de recente literatuur	Reinhilde Veugelaers
587	Boekbesprekingen	

